

П.В. Попович, д.т.н., проф.
О.С. Шевчук, к.т.н., ст. викл.
А.Й. Матвіїшин, к.т.н., доц.
В.М. Лотоцька, асист.
ТНТУ імені Івана Пулюя

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РИНКУ ВАНТАЖНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проаналізовано особливості функціонування ринку транспортних послуг відповідно до його сегментації з позиції статистики відносно галузі автомобільних вантажних перевезень. Досліджено тенденції розвитку динаміки і структури ринку вантажних автомобільних перевезень, також особливості впливу ринку транспортної логістики, враховуючи зовнішньоекономічні вантажопотоки автомобільного транспорту, на базові тренди та вплив розвитку логістичної інфраструктури за сукупністю показників розвитку транспортних комунікацій, величини і динаміки розвитку, ринкової сумісності на інвестиційну привабливість. Встановлено збалансованість споживчого, оптового, і ринку логістики в Україні, що мають близькі тренди розвитку. Доведено, ринок логістичних послуг та вантажних перевезень мають стійку тенденцію розвитку при об'єктивному зниженні темпів росту. Обґрунтована необхідність модернізації політики в транспортній галузі на державному рівні як орієнтованої на забезпечення транспортного сектору економіки інвестиційними ресурсами з урахуванням, що частка автомобільного транспорту в транспортній системі країни демонструє динамічний розвиток при позитивному тренді попиту на перевезення вантажів.

Ключові слова: ринок транспортних послуг; вантажні перевезення; структура вантажних потоків; логістичні послуги.

Функціонування та розвиток в Україні товарного і транспортного ринків як наслідок діяльності підприємств: транспортно-експедиційних, комерційно-посередницьких, перевізників тощо. Комплексно детермінують тренди ринку транспортних послуг, як об'єкту дослідження динаміки та структури вантажопотоків. Шляхом аналітичного дослідження одержаних емпіричних даних визначаються показники обсягів перевезень, у тому числі змішаних, також види вантажів, тренди попиту на перевезення за видами перевезень і транспорту, тренди розміщення та об'ємів виробництв за видами продукції, перспективи підвищення прибутковості вантажних, а також пасажирських перевезень [1, 4, 10, 11, 12, 13]. За даними Державного комітету статистики України, оборот роздрібною торгівлі в Україні період січень–грудень 2014 р. – 903,5 млрд гривень, що у порівняних цінах становить 91,4 % обсягу січня–грудня 2013 р., порівняно з аналогічним періодом 2013 р. маємо скорочення 8,6 % [1]. Оборот роздрібною торгівлі за 2015 р. – 1018778,2 млн. грн., причому індекс фізичного обсягу обороту роздрібною торгівлі у порівняних цінах 2015 р. до 2014 р., становив 79,3 % [14]. Тренди торгівлі: суттєве зменшення попиту при збільшенні оборотів, причинами збільшення яких є ріст цін при зменшенні обсягу реалізованих товарів, що для операторів ринку нівелюється інфляцією, курсовими ризиками тощо; АТО, економічний спад, не прогнозованість політики та макроекономіки унеможливили залучення капіталу на IPO чи SPO, також пошук стратегічного інвестора; за рахунок негативних змін при роботі з товарними кредитами і запозиченими коштами радикально змінюється комплекс функцій дистрибуції [15]. На цій основі прогнозуються показники перевезень вантажів у середньо і довгостроковій перспективі, для чого застосовуються методи кореляційного та регресивного аналізу, екстраполяції часових рядів та евристичного прогнозування виходячи з експертних оцінок [4, 10].

За оцінками Meibach Logistik, Armstrong & Associates, Inc. [16, 17], під впливами глобальної економічної кризи темпи росту ринків Китаю, Індії, Бразилії знизилися до 9 %, а в 2009 р. обсяг знизився на 12 %. За 2010–2012 рр. відбулося зростання ринку на 1 трлн. дол. (з 6,3 до 7,3 трлн. дол.). Динаміка обсягу логістичного аутсорсингу: 2011 р. – ріст 10 %, 2012 р. – зниження темпів росту до 5 % з подальшим сповільненням у 2013 і 2014 рр. [16, 17]. Отже, у середньостроковій перспективі економічна кон'юнктура за рахунок волатильності матиме

негативний вплив на ринок логістики. У структурі світового ринку логістичних послуг 2005–2013 рр. частка транспортно-експедиторських послуг зменшилася на 14 %, частка комплексних логістичних послуг (враховуючи послуги зберігання і дистрибуції товарів) зросла на 8 %, частка управлінської логістики виросла на 6 % [17]. Структура транспортно-логістичного ринку України [1, 18]: послуги транспортної логістики – 89 %, послуги складського зберігання – 8 %, транспортно-експедиторські операції – 2 %, управлінська логістика – 1 %, частка контрактної логістики на ринку логістичних послуг становить 9–20 %. Згідно з дослідженнями Всесвітнього банку у рейтингу «торгова логістика в глобальній економіці» Україна знаходиться на 66-му місці зі 155 країн (102-е в 2010 р.) [5]. Обороти ЗРЛ-сегмента в Україні, без урахування міжнародних вантажних перевезень і експедиторських послуг, становить 2,5 млрд. грн. [1, 22] (1 % від обороту роздрібною торгівлі [1], близько 3 % від товарообороту в «modern trade» [22]).

Основою позитивного тренду динаміки торгівлі, відповідно інвестиційної привабливості ринків є розвиток логістичної інфраструктури. Міжнародною фінансовою групою «Agility» запропоновано і успішно застосовується індекс розвитку ринку логістики Agility Emerging Markets Logistics Index, який відображає ступінь привабливості ринку логістики для інвестицій [9, 10]. Рівень інвестиційної привабливості оцінюється за сукупністю показників: розвиток транспортних комунікацій, величини і динаміки розвитку, ринкової сумісності [19, 20, 21]. Рейтинг країн згідно з Agility Emerging Markets Logistics Index 2016, в тому числі з деталізацією за субіндексами наведено в [19]. Україна, порівняно із 2013 р. [20, 21] знизилася показники, змістившись більше, ніж 10 позицій вниз. За даними Agility Emerging Markets Logistics Index [19] у 2016 р. Україна знаходиться на 34-му місці, мінус чотири пункти до попереднього року, адитивна оцінка знизилася на 0,37 пункту. Субіндекс розміру і привабливості ринку знизився до 3,48 (на 0,42 пункту), за оцінками МВФ реальні зміни ВВП склали – 6,8 % в 2014 р. та – 9,0 % в 2015 р. [19, 20]. Субіндекс сумісності знизившись на 1,30 пункти склав 3,99 пункту. Потоки FDI в Україну зменшилися на 91 % (\$410 млн. у 2014 р.), що є найнижчим рівнем за 15 років [19, 20].

За Agility Emerging Markets Logistics Index, [19], для оцінки перспектив ринків, які розвиваються на рисунку 1 відображено відносні позиції країн. Залежно від розміру і потенціалу бар'єрів входу на ринок, діаграма розділена на чотири зони. Нижня частина діаграми включає країни з суттєвими бар'єрами для входу з проблемною роботою на ринку логістики.

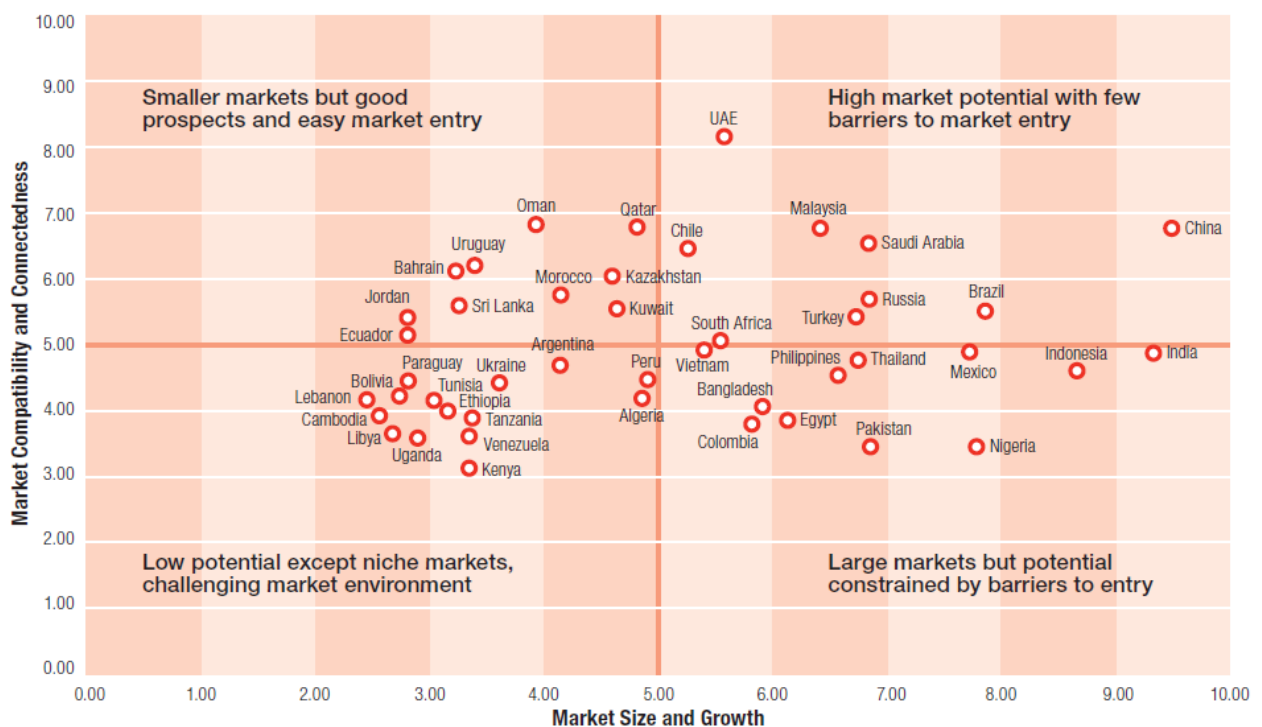

Рис. 1. Оцінка перспектив ринків логістики Emerging Markets Quadrant за Agility Emerging Markets Logistics Index 2016 [19]

За дослідженнями [1, 2, 3] встановлено, в 2000–2013 рр. спостерігалось збільшення попиту на вантажні автомобільні перевезення, обсяги виконаної роботи зросли: 939 – 1261 млн. т., що є 68,6 % загального обсягу перевезених вантажів в Україні, у 2014 р. спостерігається зменшення до 1131 млн. т. (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та частини зони АТО). За 2000–2013 рр. вантажооборот автотранспорту збільшився до 3 разів при зростанні його частки у загальному обсязі вантажообороту всіх видів транспорту з 4,9 % до 14,7 %, також у 2,1 раза зросла середня дальність перевезень, у 2014 р. спостерігалось падіння вказаних показників майже на 10 %, отже розширення масштабів ринку, на сьогодні, призупинилося [1, 2, 3]. В [3, 4] доведено, що структура парку вантажних автомобілів українських підприємств, зокрема працюючих на внутрішніх перевезеннях, не відповідає попиту, оскільки більшість вантажівок є морально застарілими. Встановлено [3], що вантажопідйомність 88 % вантажівок становить 1,5–10 т., структура парку автомобільного транспорту в Україні така, що близько 70 % вантажних автомобілів експлуатуються понад 10 р., що призводить до збільшення витрат на перевезення. У 2013–2014 рр., в середньому по Україні, до 50 % сумарного пробігу вантажного автотранспорту склав пробіг з вантажем [1, 2, 3]. У 2014 р. зовнішні вантажопотоки склали 336,6 млн. т., частка транзиту 30,3 %, експорт – 51,9 %, імпорт – 17,8 %, причому, за видами транспорту, автомобільний транспорт знаходиться на третьому місці, 23,58 млн. тон [1]. За структурою експортно-імпортних та транзитних операцій, частка автотранспорту 7%, залізничного 42,77%, трубопровідного 22,07 %. В 2013 р. [1] зовнішні вантажопотоки склали понад 371 млн. т., частка транзиту 21,4 %, експорт – 34,2 %, імпорт – 44,4 %, причому, за видами транспорту у загальній структурі автомобільний транспорт також знаходився на третьому місці, відповідно, після залізничного і трубопровідного.

Транзитне перевезення вантажів автомобільним транспортом за період з 2000 до 2014 р. зросло більше, ніж у 8 разів, щорічно усереднене збільшення обсягу, наприклад, транзитних перевезень автомобільним транспортом складало 618,61 тис. т. [1, 2]. В загальному обсязі транзитних вантажопотоків частка автомобільного транспорту зросла до 4 % у 2014 р., що засвідчує підвищення рівня використання транзитного потенціалу країни з позицій автомобільних перевезень. Експорт транспортних послуг становить 21,3 % від загальносвітового експорту комерційних послуг, в Україні частка імпорту досягає 0,4 %, експорту – 1,0 % на загальносвітовому ринку транспортних послуг. В країнах ЄС здійснюється 32,1 % імпорту і 43,2 % загальносвітового експорту транспортних послуг [6, 9]. Зокрема, згідно зі статистикою ЄС, на міжнародні перевезення товарів морськими шляхами припадає 50,8 %, автодорожними – 17 %, залізничними – 1,3 %, повітрям – 22,9 % [7, 9]. За змішаною схемою перевезень здійснюється біля 60% світового зовнішньоторговельного товарообміну, з яких 75 % – експедиторів, або 2PL, 3PL, 4PL провайдерів [8, 9].

Висновок. Споживчий, оптовий та ринок логістики в Україні мають близькі тренди розвитку, спостерігається їхня відносна збалансованість, ринок логістичних послуг та вантажних перевезень має стійку тенденцію розвитку при об'єктивному зниженні темпів росту. Транспортна галузь України потребує реструктуризації з оновленням основних фондів, удосконалення технологій перевезень, підвищення якості транспортно-експедиційних послуг на основі вимог ЄС. З метою комплексного розвитку транспортної системи України необхідно модернізувати політику в транспортній галузі на державному рівні як орієнтовану на забезпечення транспортного сектору економіки інвестиційними ресурсами з урахуванням фактору, що частка автомобільного транспорту в транспортній системі країни зростає при позитивному тренді попиту на перевезення вантажів, матиме місце тривалий динамічний розвиток галузі в цілому.

Список використаної літератури:

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mintrans.gov.ua>.
3. Гречка О.В. Статистичний аналіз ринку послуг автомобільного транспорту : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.10 / О.В. Гречка ; Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана». – К., 2015. – 20 с.

4. *Ищенко Н.М.* Маркетинг транспортних послуг / *Н.М. Ищенко* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/333/4.pdf>.
5. *Гурч Л.М.* Маркетингове дослідження ринку транспортних послуг України / *Л.М. Гурч, А.М. Ченчик* // *Логістика*. – № 633. – 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Logistyka/2008_633/23.pdf.
6. International Trade Statistics 2011, Statistic database WTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wto.org>.
7. EU: Transport in Figures 2011 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/transport/publications/statistics/doc/2012/pocketbook2012.pdf>.
8. *Підлісний П.І.* Стан та тенденції розвитку змішаних вантажних перевезень / *П.І. Підлісний, А.М. Брайковська* : зб. наук. пр. ; ДЕТУТ, «Економіка та управління». – Вип. 19. – 2012.
9. *Брайковська А.М.* Дослідження особливостей формування ринку транспортних послуг як середовища функціонування підприємств транспорту / *А.М. Брайковська* // *Економіст*. – 2012. – № 9. – С. 50–54. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2012_9_14.
10. *Попович П.В.* Аналітичні технології в забезпеченні економічної ефективності логістичних систем / *П.В. Попович* // *Вісник ХНТУСГ*. – Харків, 2016. – № 169. – С. 223–225.
11. *Шевчук О.С.* Вплив показників ефективності на безпеку руху вулично-дорожніми мережами / *О.С. Шевчук* // *Вісник ХНТУСГ*. – Харків, 2016. – № 169. – С. 205–209.
12. *Цьонь О.П.* Правові аспекти організації перевезень вантажів у міжнародному сполученні / *О.П. Цьонь* // *Вісник ХНТУСГ*. – Харків, 2016. – № 169. – С. 209–212.
13. *Дзюра В.О.* Порушення при облаштуванні прибудинкових територій, зокрема місць для зберігання індивідуальних транспортних засобів в межах населених пунктів / *В.О. Дзюра* // *Вісник ХНТУСГ*. – Харків, 2016. – № 169. – С. 228–232.
14. *Обсяг обороту роздрібною торгівлю за 2015 рік* / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2015/sr/oort/oort_u/oort1215_u.htm.
15. *Попович П.В.* Економічні аспекти використання послуг ЗРЛ операторів вітчизняними підприємствами / *П.В. Попович* // *Науковий журнал*. – Луцьк: Луцький НТУ, 2016. – № 2. – С. 125–129.
16. Meibach Logistik [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.miebach.com>.
17. A&A's [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.3plogistics.com/>.
18. *Тюріна Н.М.* Логістика : навч. посібник / *Н.М. Тюріна, І.В. Гой, І.В. Бабій*. – К. : Центр навч. літ. – 2015. – 392 с.
19. Agility Emerging Markets Logistics Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agility.com/EN/About-Us/Documents/Agility%20Emerging%20Markets%20Logistics%20Index%202016.pdf>.
20. Size & Growth Attractiveness / Agility Emerging Markets Logistics Index 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agility.com/EN/About-Us/Pages/AEMLI-2016-Size-and-Growth-Attractiveness.aspx>.
21. *Пасічник А.М.* Проблеми та перспективи розвитку логістичного аутсорсингу в транспортній системі України / *А.М. Пасічник, І.Г. Лебідь, В.В. Кутирев, К.М. Бугерко* // *Управління проектами, системний аналіз і логістика*. – 2014. – 14 (1). – С. 146–159 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Upsal_2014_14\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Upsal_2014_14(1)_20).
22. УВК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uvk.ua/ua/reviews>.

References:

1. Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy, official website, available at: www.ukrstat.gov.ua
2. Ministerstvo transportu ta zv'jazku Ukrainy, official website, available at: www.mintrans.gov.ua

3. Grechka, O.V. (2015), *Statystychnyj analiz rynku poslug avtomobil'nogo transportu: Author's abstract*, Derzh. VNZ "Kyiv. nac. ekon. un-t im. Vadyma Get'mana", Kyiv, 20 p.
4. Ishhenko, N.M. (2013), *Marketyng transportnyh poslug*, available at: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/333/4.pdf>
5. Gurch, L.M. and Chenchyk, A.M. (2008), "Marketyngove doslidzhennja rynku transportnyh poslug Ukrainy", *Logistyka*, No. 633, available at: www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Logistyka/2008_633/23.pdf
6. World Trade Organization (2011), "Statistic database WTO", available at: www.wto.org
7. European Commission (2011), "Transport in Figures 2011", available at: <http://ec.europa.eu/transport/publications/statistics/doc/2012/pocketbook2012.pdf>
8. Pidlisnyj, P.I. and Brajkovs'ka, A.M. (2012), "Stan ta tendencii rozvytku zmishanyh vantaznyh perevezen", *Zb. naukovykh prac', DETUT, "Ekonomika ta upravlinnja"*, Vol. 19.
9. Brajkovs'ka, A.M. (2012), "Doslidzhennja osoblyvostej formuvannja rynku transportnyh poslug jak seredovyshha funkcionuvannja pidprijemstv transport", *Ekonomist*, No. 9, pp. 50–54, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2012_9_14
10. Popovych, P.V. (2016), "Analitichni tehnologii v zabezpechenni ekonomichnoi efektyvnosti logistychnykh system", *Visnyk HNTUSG*, Vol. 169, pp. 223–225.
11. Shevchuk, O.S. (2016), "Vplyv pokaznykiv efektyvnosti na bezpeku ruhu vulychno-dorozhnykh merezhamy", *Visnyk HNTUSG*, Vol. 169, pp. 205–209.
12. C'on', O.P. (2016), "Pravovi aspekty organizacii perevezen' vantazhiv u mizhnarodnomu spoluchenni", *Visnyk HNTUSG*, Vol. 169, pp. 209–212.
13. Dzijura, V.O. (2016), "Porushennja pry oblashtuvanni prybudynkovykh terytorij, zokrema misc' dlja zberigannja individual'nykh transportnykh zasobiv v mezhah naselenykh punktiv", *Visnyk HNTUSG*, Vol. 169, pp. 228–232.
14. Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrainy (2016), "Obsjag oborotu rozdribnoi torgivli za 2015 rik", available at: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2015/sr/oort/oort_u/oort1215_u.htm
15. Popovych, P.V. (2016), "Ekonomichni aspekty vykorystannja poslug 3PL operatoriv vitchyznjanymy pidprijemstvamy", *Naukovyj zhurnal LNTU*, No. 2, pp. 125–129.
16. Meibach (2016), "Meibach Logistik", available at: www.miebach.com
17. Armstrong & Associates Inc., official website, available at: www.3plogistics.com/
18. Tjurina, N.M., Goj, I.V. and Babij, I.V. (2015), *Logistyka*, Centr uchbovov' literatury, Kyiv, 392 p.
19. www.agility.com/EN/About Us/Documents/Agility%20Emerging%20Markets%20Logistics%20Index%202016.pdf
20. Agility (2016), "Agility emerging markets logistics Index 2016", available at: www.agility.com/EN/About-Us/Pages/AEMLI-2016-Size-and-Growth-Attractiveness.aspx
21. Pasichnyk, A.M., Lebid', I.G., Kutyrjev, V.V. and Bugerko, K.M. (2014), "Problemy ta perspektyvy rozvytku logistychnogo outsorsyngu v transportnij systemi Ukrainy", *Upravlinnja proektamy, systemnyj analiz i logistyka*, Vol. 14 (1), pp. 146–159, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Upsal_2014_14\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Upsal_2014_14(1)_20)
22. UVK (2016), available at: www.uvk.ua/ua/reviews

ПОПОВИЧ Павло Васильович – доктор технічних наук, доцент, завідувач кафедрою транспортних технологій Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.

Наукові інтереси:

– автомобільні перевезення.

E-mail: PPopovich@ukr.net.

ШЕВЧУК Оксана Степанівна – кандидат технічних наук, старший викладач кафедри транспортних технологій Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.

Наукові інтереси:

– автомобільні перевезення
E-mail: oksana_shevchuk84@ukr.net.

МАТВІЙШИН Анатолій Йосипович – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри транспортних технологій Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.

Наукові інтереси:
– автомобільні перевезення.
E-mail: PPopovich@ukr.net.

ЛОТОЦЬКА Вікторія Миколаївна – асистент кафедри транспортних технологій Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.

Наукові інтереси:
– автомобільні перевезення

Стаття надійшла до редакції 15.09.2016